

Research Article

Predicting the use of Virtual Social Networks based on Identity Styles in Qom students¹

Fatemeh Jafari

Master student, Educational Psychology, University of Qom, Qom, Iran. fjafari1368@yahoo.com

Susan Bahrani

Assistant Professor, Literature & Human Sciences Faculty, University of Qom, Qom, Iran
(Corresponding Author). Bahrani837@gmail.com

Reza Jafari Harandi

Associate Professor, Literature & Human Sciences Faculty, University of Qom, Qom, Iran.
rjafarih@gmail.com

Abstract

Purpose: The aim of this study is to predict the use of virtual social networks based on identity styles in high school students in Qom.

Methodology: This research is a description of multivariate correlation in terms of applied purpose and in terms of how to collect information. The statistical population of the present study consisted of all-female high school students in the second district of Qom. 347 people were selected as a sample by the random-cluster sampling method through the Cochran sampling formula. Data was collected through the standard questionnaires of virtual social networks identity styles of Hejazi, Namdari, Ghasemi, and Moghadamzadeh (2016) and Berzonsky (1992). The validity of the questionnaires was confirmed by face and content validity methods and their reliability was confirmed by calculating Cronbach's alpha coefficient ($r_1=0.83$ and $r_2=0.91$).

Findings: The mean scores of identity styles were higher than average level and the use of social networks was at the average level. On the other hand, the findings showed that there was a significant relationship between identity styles (information, confusion-avoidance, commitment) and the use of social networks among female high school students in Qom. However, there was an inverse and significant relationship between normative identity style and the use of social networks and also 24.5% of the changes related to the variance of identity styles are affected by the components of the use of social networks.

Conclusion: New means of communication and information bring about changes in one's perceptions and put identities in a new state that is different from the past and sometimes even contradictory. Social society reveals the unstable, changeable and flexible identity of the new man.

Keywords: Virtual social networks, Identity styles, Students, high school, Qom.

پیش‌بینی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس سبک‌های هویت در دانش‌آموزان شهر قم^۱

فاطمه جعفری

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه قم، قم، ایران.

Fatemehgafari68@gmail.com

سوسن بهرامی

استادیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول). Bahrami837@gmail.com

رضا جعفری هرندي

دانشیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه قم، قم، ایران. rjafarih@gmail.com

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس سبک‌های هویت در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر قم انجام شده است.

روش‌شناسی: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات، توصیفی از نوع همبستگی چندمتغیره است. جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم ناحیه دو شهر قم تشکیل دادند که از طریق فرمول نمونه‌گیری کوکران، تعداد ۳۴۷ نفر به عنوان نمونه از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی - خوشه‌ای انتخاب شدند. اطلاعات از طریق پرسشنامه‌های استاندارد شبکه‌های اجتماعی مجازی مجازی و همکاران (۱۳۹۵) و سبک‌های هویت برزونسکی (۱۹۹۲) جمع‌آوری شد. روایی پرسشنامه‌ها، با روش روایی صوری و محتوایی و پایایی آنها با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ($\alpha_1 = 0.83$ و $\alpha_2 = 0.91$) مورد تایید قرار گرفت.

یافته‌ها: میانگین نمرات سبک‌های هویت از حد متوسط بالاتر و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در حد متوسط بود. بین سبک‌های هویت (اطلاعاتی، سردرگم - اجتنابی، تعهد) و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان دختر متوسطه شهر قم رابطه معناداری وجود دارد. بین سبک هویت هنجاری و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه معکوس و معناداری مشاهده شد. ۲۴/۵ درصد از تغییرات مربوط به واریانس سبک‌های هویت، تحت تأثیر مولفه‌های میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی است.

نتیجه‌گیری: وسایل نوین ارتباطی و اطلاعاتی تغییراتی را در برداشت‌های فرد به وجود می‌آورند و هویت‌ها را در وضعیت تازه‌ای قرار می‌دهند که با گذشته متفاوت و حتی گاهی مغایر آن است. جامعه اجتماعی مبین هویت بی‌ثبات، تغییرپذیر و منعطف انسان جدید می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی مجازی، سبک‌های هویت، دانش‌آموزان، مقطع متوسطه، شهر قم، دختران، فضای مجازی.

۱. مقدمه

با گسترش سایر علوم و تکنولوژی، روابط ساده انسان‌ها شکل پیچیده‌تری به خود گرفت. رشد تکنولوژی و گسترش ابزار ارتباط جمعی، دسترسی‌های ساده‌تر و سریع‌تری را برای انسان مهیا ساخت. از سوی دیگر، شکل‌گیری فضایی ذهنی و انتزاعی تحت عنوان فضای مجازی، زمینه را برای ظهور پدیده‌های پیچیده‌تری فراهم نمود که تمایز انتزاع و عینیت را برای انسان دشوار ساخت. امروزه شیوع رفتارهای پر خطر به خصوص در نوجوانان و جوانان به یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین دل‌نگرانی‌های جوامع بشری تبدیل شده و علی‌رغم فعالیت‌های سه دهه گذشته، رفتارهای مخاطره‌آمیز در سطح جهان دارای رشد تصاعدی بوده است. به گفته برخی از صاحب‌نظران، آسیب‌های اجتماعی ابتدا در فضای مجازی و سایبری شروع می‌شود و به عبارت دیگر آسیب‌های اجتماعی با اعتیاد تکنولوژی مرتبط می‌باشد (مولایی و جانی، ۱۳۹۴، ص ۳۳۵).

با استفاده روزافزون از شبکه‌های اجتماعی در سال‌های گذشته، افراد زمان زیادی را صرف جستجو در اینترنت به‌طور عام و شبکه‌های اجتماعی به‌طور خاص می‌کنند. این امر باعث شده پاره‌ای از محققان اعتیاد به اینترنت را اختلال بالینی به حساب آورند. دستیابی به احساس لذت، ارزشمندی و مفید بودن ناشی از انجام کارها و فعالیت‌های مهم، موجب تقویت آن فعالیت‌ها شده و به مرور زمان جایگزین رفتار پرسه‌زنی در اینترنت می‌شود. بنابراین، مشخص کردن چشم‌انداز و اهداف مشخص برای زندگی، می‌تواند انگیزه حضور بی‌هدف در فضای مجازی را کاهش دهد. همچنین شناسایی مشکلات زیربنایی فرد، روشی مهم برای پیشگیری یا ترک اعتیاد اینترنتی محسوب می‌شود (سیاح طاهری، ۱۳۹۵، ص ۳۶). پس بر اثر تغییر و تحولات و انقلاب‌های رخ داده در تکنولوژی و روند استفاده از آن در دنیا و ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات، روند گذران وقت اقشار سنی مختلف نیز تغییر پذیرفته و در جهان معاصر که موسوم به "عصر اطلاعات و ارتباطات" است و رسانه‌ها همه چیز را در تسخیر خود درآورده‌اند، کارکرد و اهمیت این رسانه‌ها بر کسی پوشیده نیست (نصرتی، ۱۳۹۱، ص ۹).

این در حالی است که فضای مجازی امکان شکل‌گیری اجتماعات جدیدی از کاربران را فراهم می‌کند. شبکه‌های اجتماعی مجازی^۱ با ویژگی‌های خاص خود در واقع اوج انقلاب اینترنتی هستند و

جایی برای دیگر نوآوری‌های عصر اینترنت باقی نگذاشته‌اند (کاستلز^۱، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۳۰). در واقع شبکه‌های اجتماعی بر پایه مشارکت همگانی بنا شده‌اند. این وبسایت‌های شبکه اجتماعی با فراهم کردن انگیزه و هدف برای فعالیت در رسانه‌هایی که پیش از این جذابیت کمی داشتند، به‌طور فزاینده‌ای افراد را به دنیای آنلاین می‌کشند. عمده‌ترین محورهای این فناوری‌های جدید رسانه‌ای استفاده همزمان از امکانات آنلاین و دیجیتال در ارتباط با مخاطب است (جلالی، ۱۳۹۵، ص ۵۰). در این ارتباط جدید، رفتار مخاطب در برابر رسانه هم دچار دگرگونی و از مخاطب منفعل به مخاطب فعال تبدیل می‌شود. این رابطه دوسویه باعث ایجاد ساختاری نوین در نسل جدید رسانه‌ها می‌شود. در نسل جدید رسانه‌ها، برنامه‌ها علاوه بر ارائه خطی، دارای خاصیت گزینش از طرف مخاطب نیز است (رضائی و شبیری، ۱۳۹۶، ص ۳۱).

یک شبکه اجتماعی مجازی مجموعه‌ای از سرویس‌های مبتنی بر وب است که این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد که توصیفات عمومی یا خصوصی برای خود ایجاد کنند، یا با دیگر اعضای شبکه ارتباط برقرار نمایند، منابع خود را با آن‌ها به اشتراک بگذارند و از میان توصیفات عمومی دیگر افراد، برای یافتن اتصالات جدید استفاده کنند (بوید و الیسون^۲، ۲۰۰۷، ص ۶۷۲). شبکه‌های اجتماعی از سویی به عنوان یکی از گونه‌های رسانه‌های اجتماعی، امکانات تعاملی قابل توجهی برای کاربران اینترنتی فراهم کرده‌اند و در افزایش مشارکت شهروندان در برخی فرایندها مؤثر بوده‌اند. یک فرد می‌تواند مطالب موردنظر یا یک‌سری اطلاعات خاص را در یک ثانیه با صدها و حتی هزاران نفر در سراسر جهان به اشتراک بگذارد. پس، هرچه پیوند افراد و اعضا در شبکه‌ها، بیشتر و انبوه‌تر باشد، همراهی، تعاملات و نزدیکی دیده‌گاه‌ها و حرکت هم‌سو و مشترک، محتمل‌تر خواهد شد (رضائی، ۱۳۹۵، ص ۲۴). پدیده به‌اشتراک‌گذاری اطلاعات بسیار قابل توجه است، چرا که در گذشته اگر کسی قصد انتشار مطلبی را برای عموم مردم یا یک گروه بزرگ از مخاطبان داشت، باید با پرداخت هزینه فراوان و وجود مشکلات بسیار زیاد از روزنامه‌ها، تلویزیون و رادیو کمک می‌گرفت. در حال حاضر، با ظهور شبکه‌های اجتماعی، همان اطلاعات را می‌توان در ظرف چند ثانیه و بدون هیچ هزینه و مشکلی منتشر کرد.

از سوی دیگر، از مهم‌ترین تاثیرهای منفی و مخرب رسانه‌های امروزی، اعتیاد به اینترنت و

1. Castels

2. Boyd & Ellison

شبکه‌های اجتماعی به ویژه در نوجوانان و جوانان است. اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی نوعی اعتیاد رفتاری است که مانند اعتیاد به مواد، علائم کلاسیک اعتیاد را داراست (فرزانه و فلاحتی، ۱۳۹۴، ص ۹). از آن زمان تاکنون سرعت شکل‌گیری شبکه‌های مجازی رو به فزونی داشته و جهان مجازی و امکان برقراری ارتباط همزمان و بی‌شمار، منشاء ظهور فرهنگ‌های آنی و به دنبال آن هویت‌های خلق‌الساعه شده است که در دوره محدودی شکل گرفته و با ظهور هویت‌های جدید از بین می‌روند (صبوری خسروشاهی و آذرگون، ۱۳۹۲، ص ۴).

اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند به عنوان یک مکانیزم تنظیم هیجان و مقابله با مشکلات روان‌شناختی این افراد، مورد استفاده آن‌ها قرار گیرد، چرا که این شبکه‌ها می‌تواند به عنوان وسیله‌ای برای برقراری یک رابطه طولانی، پر کردن اوقات فراغت، عدم رویارویی واقعی با افراد و موقعیت‌های اجتماعی محسوب شود. در واقع رسانه‌های اجتماعی به یک مهارت جدید و مهم برای همه و حتی برای کسانی که درک بسیار بالایی از فناوری ندارند، تبدیل شده است. در سال‌های اخیر دسترسی میلیون‌ها کاربر در سراسر جهان به رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی باعث شده تا این رسانه‌ها در کانون توجه جوامع مدرن و افراد زیادی قرار گیرند و از محبوبیت قابل توجهی به خصوص در میان نسل جوان برخوردار شوند. شناخت صحیح از این رسانه‌ها باعث می‌شود تا کاربران بیش از پیش بتوانند از این ابزارها استفاده مفید و مؤثری داشته باشند (بوید و الیسون، ۲۰۰۷م، ص ۶۷۷). این مسئله در کشورهای دارای فناوری‌های ضعیف ارتباطی کم قدرت، وضعیتی متفاوت دارد، این کشورها با تأثیرپذیری بیشتر و تأثیرگذاری کمتر، بیشتر در معرض تغییر هویت در سطح جامعه قرار خواهند گرفت. هویت به مجموعه پدیده‌هایی اشاره دارد که در تولید تصویر از خویشتن در ذهن هر فرد مؤثر است و سازوکارهای اجتماعی و روانی دارد (رضایی، ۱۳۹۵، ص ۲۷).

اریکسون^۱ (۱۹۶۸، ۱۹۵۰)، اولین کسی بود که هویت را به عنوان دستاورد بزرگ شخصیت نوجوانی و گامی مهم به سوی تبدیل شدن به فردی ثمربخش و خشنود تشخیص داد. او معتقد بود شکل‌گیری هویتی ثابت و منسجم، تکلیف تحولی مهمی در دوران نوجوانی محسوب می‌شود. همه‌ی نوجوانان به‌طور یکسان این تکلیف را با موفقیت سپری نمی‌کنند. اریکسون بر این باور است که شکل‌گیری و پذیرش هویت فرد، تکلیفی به‌طور کامل، دشوار و اضطراب‌زا است. تشکیل هویت عبارت است از مشخص کردن اینکه چه کسی هستید؟ برای چه چیزی ارزش قائلید؟ و چه

سیری را می‌خواهید در زندگی دنبال کنید؟ هویت را می‌توان به صورت نظریه روشن درباره خود به عنوان عامل منطقی عاملی که بر اساس عقل عمل می‌کند، مسئولیت این اعمال را می‌پذیرد و می‌تواند آنها را توضیح دهد، تعریف کرد (برک، ۱۳۹۸، ج ۲، ص ۴۲).

افرادی که به هویتی قوی دست می‌یابند، برای رویارویی با مسائل بزرگسالی آماده می‌شوند و افرادی که نمی‌توانند به چنین هویتی دست یابند، بحران هویت را تجربه می‌کنند، چنین افرادی نمی‌دانند کیستند یا چه هستند، به کجا تعلق دارند یا می‌خواهند به کجا بروند، در نتیجه ممکن است از مسیر بهنجار زندگی، تحصیل، شغل و ازدواج کناره‌گیری کنند. جدیدترین نظریه در حوزه هویت که مبنای نظری پژوهش حاضر به شمار می‌رود، نظریه سبک‌های هویت برزونسکی^۱ (۱۹۹۰) است که در واقع یک الگوی شناختی- اجتماعی می‌باشد. الگوی شناختی- اجتماعی هویت، بر سازندگی مبتنی است، یعنی افراد نقش‌های فعالی در ساختن تفکر خود درباره اینکه چه کسی هستند، ایفا می‌کنند. منظور از سبک هویت این است که چگونه افراد به جستجو، پردازش و ارزیابی اطلاعات مربوط به خود می‌پردازند و از آن استفاده می‌کنند (برزونسکی و فراری، ۱۹۹۶م، ص ۵۹۸). سبک هویت به راهبردهایی اشاره دارد که فرد به‌طور مشخص در تصمیم‌گیری‌ها و موقعیت حل مسأله از آنها استفاده و اطلاعات مربوط به خود را بررسی می‌کنند. وقتی با اطلاعات ناموزون با خودپنداری برخورد می‌کنند، آمادگی تجدید نظر و پذیرش مفهوم جدید را دارند (برزونسکی و کوک، ۲۰۰۰م). انواع سبک‌های هویتی از نظر برزونسکی عبارتند از:

سبک اطلاعاتی:^۲ افراد دارای سبک اطلاعاتی به صورت فعال و آگاهانه به جستجوی اطلاعات و ارزیابی آن‌ها می‌پردازند و سپس اطلاعات مناسب را استفاده می‌کنند. افراد دارای سبک هویت اطلاعاتی آگاهانه و فعالانه به جستجوی اطلاعات و ارزیابی آن‌ها پرداخته و از اطلاعات مناسب بهره می‌گیرند. این افراد سخت‌کوش، خودتنظیم‌گر، با عزت نفس بالا، درون‌نگر، دارای منبع کنترل درونی، خودآگاه، دارای قدرت حل مسئله و پیچیدگی شناختی هستند (برزونسکی، ۲۰۰۴م، ص ۳۰۵). چنین افرادی معمولاً امیدوار نسبت به آینده، شاداب، خوش قول بوده و در هنگام انجام تکلیف تحت تاثیر دیگران نیستند و بر باورهای خود تکیه می‌کنند (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۱). افراد دارای این سبک، آگاهانه و فعالانه به جستجو و ارزیابی اطلاعات پرداخته و

1. Identity styles Brzonski

2. Informative style

اطلاعات مناسب را مورد استفاده قرار می‌دهند. این افراد هنگامی که در شرایط تصمیم‌گیری قرار می‌گیرند، جنبه‌های مختلف مسأله را مورد تحقیق و بررسی قرار می‌دهند.

سبک هنجاری:^۱ این سبک با ویژگی‌هایی مانند وظیفه‌شناسی مفرط، کمک‌خواهی، ناشکیبایی و میل شدید به ساختارمندی قضایا، خودپنداره پایدار و عدم تمایل به بررسی اطلاعات ناهمگام با ارزش‌ها و باورها رابطه دارد (برزونسکی و کوک، ۲۰۰۵م، ص ۲۳۹). افراد دارای سبک هویت هنجاری در تصمیم‌گیری‌های مهم و ابراز عقاید با انتظارات، دستورات گروه‌های مرجع و افراد مهم هم‌نوا شده و به‌طور فعال به جستجو و ارزیابی اطلاعات نمی‌پردازند، بلکه تلاش آنها در این است که از ساختار هویتی موجود که بدون تحقیق و اکتشاف به دست آورده‌اند، دفاع کنند (رحیمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۴). در این سبک هویت افراد کم‌تر کارهای چالش‌برانگیز انجام می‌دهند و دست به کارهای خطرآفرین نمی‌زنند. افراد با سبک هنجاری بدون گذراندن دوره‌های اکتشاف، تحقیق و بحران هویت، از طریق تقلید از مراجع قدرت و افراد مهم به تعهد می‌رسند و از تعهداتشان به صورت سخت‌گیرانه و متعصبانه دفاع می‌کنند. عقاید این افراد انعطاف‌پذیر نیست، استقلال و فردیت کمی دارند و کم‌تر بر روی ویژگی‌های شناختی و اجتماعی خود تاکید می‌کنند (دولینجر و دولینجر^۲، ۱۹۹۷م، ص ۳۴۰).

سبک سردرگم-اجتنابی:^۳ این سبک هویت با هیجان‌مداری، راهبردهای نامطلوب تصمیم‌گیری، خودآگاهی محدود، دیگر پیروی و به‌کارگیری راهبردهای اسنادی و شناختی ناکارآمد مشخص می‌شود (برزونسکی، ۲۰۰۸م، ص ۶۴۷). افراد دارای سبک هویت اجتنابی-سردرگم غالباً فاقد قدرت تصمیم‌گیری بوده و تصمیم‌گیری‌هایشان عمدتاً با تعلل و مسامحه انجام می‌شود. عملکرد این افراد بر روی تکالیف بسیار ضعیف بوده و معمولاً تکالیف را بدون اینکه کامل کنند، رها می‌نمایند. همچنین در زندگی و تحصیل کم‌تر موفق بوده و از استقلال و فردیت کمی برخوردارند. در این سبک هویت افراد غالباً فاقد قدرت تصمیم‌گیری هستند و تصمیم‌گیری‌هایشان را با مسامحه، تعلل و تاخیرهای طولانی انجام می‌دهند. منبع کنترل این افراد بیرونی است و دارای رفتارهای هیجانی و بدون ثبات هستند (آدامز و همکاران^۴، ۲۰۰۱م،

1. Normative style
2. Dollinger & Dollinger
3. Diffuse-avoidant style
4. Adams & et al.

ص ۳۰۸). این افراد در حالت بلا تکلیفی به سر می‌برند و از انجام کارها و امور مختلف زندگی اجتناب می‌کنند. دارای عزت نفس پایین، خودپنداره منفی و فاقد خود تنظیمی می‌باشند (برزونسکی و کوک، ۲۰۰۰م، ص ۸۲).

تعهد: برزونسکی (۱۹۹۰) تعهد را پذیرفتن مجموعه خاصی از اهداف، ارزش‌ها و باورها و پایبندی به آن‌ها می‌داند. وی معتقد است اتخاذ تصمیم‌های قاطع در زمینه‌های گوناگون زندگی فرد مانند شغل، ازدواج، دیدگاه سیاسی و عقیدتی و نیز کاربست راهبردهای خاصی برای رسیدن به اهداف شخصی و تعیین مسیر زندگی در واقع بیانگر تعهد هویت وی است (رحیمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۶).

اصولاً وجود مهر و محبت در کانون خانواده به تقویت ایمان، تلقین ارزش‌های اخلاقی و به وجود آمدن خودپنداری مثبت در نوجوانان کمک می‌کند و اثر مهمی در رفتار نوجوانان دارد. همچنین ایجاد روابط صمیمی در خانواده، محیطی مناسب جهت طرح مشکلات و مسائل نوجوانان و وسیله‌ای مناسب برای تسکین ناراحتی‌های دوران بلوغ است (صادقیان، ۱۳۸۴، ص ۱۰). زمانی که چنین جو پر مهری در خانواده فراهم شود، دیگر آن احساس تنهایی عاطفی را که دانش‌آموز به دنبال پر کردن آن با فضای مجازی، اینترنت و استفاده بیش از حد که منجر به اختلالات رفتاری در او شود، نخواهد داشت.

هویت در اجتماعات مجازی در مسیر فراملیتی حرکت می‌کند. در این جامعه دیگر نزدیک بودن افراد از لحاظ مکان نشان‌دهنده صمیمیت آنها نیست و افراد در کشورهای مختلف می‌توانند با هم در ارتباط بوده و احساس هویت یکسان داشته باشند. هویت افراد در اجتماعات مجازی هویتی دیجیتال است و سرزمین بومی و محلی، کشور، فرهنگ ملی و نژاد، هویت افراد را در اجتماعات مجازی تعیین نمی‌کند، بلکه منافع مقطعی، محدود و در حوزه موضوعات مختلف افراد را دور هم جمع کرده و هویت آنها را می‌سازد (اسلامی، ۱۳۹۱، ص ۶).

بررسی نقش رسانه‌های اجتماعی در هویت‌یابی یا بحران هویت، از موضوعات بسیار حائز اهمیت است و تنها در صورت آگاهی از نقش و جایگاه رسانه‌هاست که می‌توان از تأثیرات منفی رسانه‌های مهاجم، جلوگیری نموده، از فناوری‌های جدید ارتباطی در جهت فرهنگ‌سازی مثبت و تسهیل فرایند هویت‌یابی بهره‌برداری کرد. رسانه‌ها و به خصوص شبکه‌های اجتماعی جدید اینترنتی موبایلی همچون وایبر، واتس‌آپ، تانگو، فیسبوک و... با توجه به قابلیت‌ها و کارکردهایی که دارند، می‌توانند در جهت حفظ سلامت و بهداشت روان و به عنوان یکی از عوامل تسهیل‌کننده‌ی

هویت‌یابی برای جوانان و نوجوانان کاربرد داشته باشند. همچنین این شبکه‌ها می‌توانند زمینه‌ساز بحران هویت و بیگانگی افراد از فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای خود گردند. از این‌رو پیش‌بینی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس سبک‌های هویت در دانش‌آموزان به عنوان ارکان اصلی پژوهش از اهمیت خاصی برخوردار است.

۲. پیشینه تحقیق

جلالی‌زاده (۱۳۹۷) در بررسی رابطه بین سبک‌های هویت و دلبستگی با میزان گرایش به استفاده از اینترنت در بین دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه شهر میناب دریافت که سبک‌های هویت و سبک‌های دلبستگی و مولفه‌های آن‌ها با میزان گرایش به استفاده از اینترنت رابطه معنی‌داری دارند.

کنعانی، حمیدی‌فر و قربانی (۱۳۹۶) در پژوهش بررسی تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر هویت جنسیتی مادران و دختران نشان دادند که مادران میزان هویت جنسیتی بالاتری نسبت به دختران دارند و می‌توان نتیجه گرفت که رسانه‌های جمعی بر هویت جنسیتی مادران تأثیر کم‌تری نسبت به دختران دارند، زیرا که مادران به عنوان نسل سنتی، هویت شکل یافته‌تری از دختران خود داشته و دختران در معرض دگرگونی‌های هویتی بیشتری در اثر استفاده از رسانه‌ها قرار دارند.

رضایی (۱۳۹۵) در بررسی رابطه الگوی استفاده از شبکه‌های اجتماعی موبایلی بر هویت دینی دانشجویان ۱۸-۳۰ ساله دانشگاه پیام نور شهرستان سرپل ذهاب، نشان داد که بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و متغیر هویت دینی دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان سرپل ذهاب رابطه‌ای مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

جمشیدی و سروقد (۱۳۹۴) در بررسی نقش سبک‌های هویت در رابطه بین تمایز یافتگی خود و اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان دبیرستان‌های غیر دولتی شیراز دریافتند که بین سبک هویت اطلاعاتی و هنجاری با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی، معنی‌دار و بین سبک هویت سردرگم-اجتنابی و اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت، معنی‌دار وجود دارد. میان تمایز یافتگی خود و اعتیاد به اینترنت رابطه معنی‌داری یافت نشد. بین سبک‌های هویت اطلاعاتی و هنجاری با تمایز یافتگی خود رابطه منفی و معنی‌دار به دست آمد. همچنین نشان داده شد که سبک‌های هویت، نقش واسطه‌ای بین ابعاد تمایز یافتگی خود و اعتیاد به اینترنت ایفا می‌کند.

فرزانه و فلاحتی (۱۳۹۴) در بررسی عوامل موثر بر گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی

دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره دوم شهر بابل نشان دادند که میانگین گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی در حد متوسط رو به بالا است. میانگین گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانش‌آموزان با پایگاه اقتصادی- اجتماعی پایین، کم‌تر از دانش‌آموزان با پایگاه اقتصادی- اجتماعی بالا است.

حکیمی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان نقش شبکه‌های اجتماعی بر هویت، با استفاده از روش کیفی مصاحبه آنلاین نشان داد که فیسبوک توانسته است نقش عمده‌ای در بازنمایی هویت کردها در جهان داشته باشد و از این راه به یافتن دوستان و همفکران کرد و غیرکرد کمک شایانی کرده است.

صبوری و آذرگون (۱۳۹۲) در بررسی فضای مجازی و هویت جهانی به مطالعه هویت جهانی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران شرق پرداختند و نشان دادند که وجود رابطه میان هویت جهانی با میزان استفاده از فیسبوک مورد تأیید است. همچنین نتایج نشان داد که هویت جهانی به تناسب نوع استفاده کاربران از فیسبوک متفاوت است.

مانسنز و همکاران^۱ (۲۰۱۷م)، در پژوهشی با عنوان تفاوت‌های فردی در اعتیاد اینترنتی: نقش سبک‌های هویت و دلبستگی، به این نتیجه رسیدند که اعتیاد به اینترنت، بازی‌های آنلاین و رسانه‌های اجتماعی با یکدیگر ارتباط دارند و به وسیله فاکتورهای محافظت‌کننده زمینه‌ای آن پیش‌بینی می‌شوند. در بین سبک‌های هویت، اطلاعاتی و شیوه‌های اجتناب- پراکندگی از عوامل خطر بودند، در حالی که استایل هنجاری یک عامل محافظت‌کننده بود. در میان ابعاد دلبستگی، جهت‌گیری دلبستگی ایمن سه نوع اعتیاد آنلاین (اعتیاد به اینترنت، اعتیاد به بازی‌های آنلاین و اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی) را پیش‌بینی کردند و یک رابطه علی بین سبک‌های دلبستگی مضطرب و اجتنابی مشاهده شد. رگرسیون چندگانه سلسله مراتبی نشان داد که سبک‌های هویت بین ۲۱/۲ است.

شیونن^۲ (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان مصرف رسانه و پروژه هویتی جوانان، به این نتیجه رسید که مصرف رسانه با مسائل هویتی جوانان در جنبه سبک‌ها و زمینه‌های زندگی ارتباط دارد.

1. Mansons & et al.

2. Sihvonen

مصرف رسانه در پنج جنبه شهروند جهانی بودن، دانشجو بودن، جوان بودن، طرفدار بودن و سالم بودن بر الگوهای هویتی تأثیرگذار است.

چو و لیم^۱ (۲۰۱۰) نشان دادند که دانشجویان از جمله بیشترین استفاده‌کنندگان از شبکه‌های اجتماعی می‌باشند. در این راستا بحث هویت در میان قشر دانشجو به مثابه نقطه کانونی مسئله هویت، از اهمیت شایانی برخوردار است. دانشجویان به دلیل گستره شبکه روابط و تماس به نسبت وسیع‌شان با وسایل ارتباط جمعی و افراد دارای هویت‌های مختلف، بیشتر با مسائل و تنش‌های ناشی از هویت سنتی، مدرن و چالش‌های ناشی از جامعه اطلاعاتی درگیر هستند.

جوینسون^۲ (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای به دنبال این هدف که چه چیزی در سایت‌های مورد نظر وجود دارد که شخص را تحریک به ماندن در فضای شبکه می‌کند، اقدام به مصاحبه با کاربران شبکه‌ها نموده و خصوصیات شخصی، باورها، ارزیابی رفتار، نیازها و عوامل انگیزشی افراد را شناسایی کرده است.

باکر^۳ (۲۰۰۶) در بررسی انگیزه‌های نوجوانان قدیمی‌تر برای استفاده از سایت‌های اجتماعی مجازی: تأثیر جنسیت، هویت گروهی و عزت نفس جمعی دریافت که ارتباط با اعضای گروه همسالان مهم‌ترین انگیزه برای استفاده از سایت‌های شبکه اجتماعی بود. شرکت‌کنندگان که دارای عزت نفس جمعی مثبت هستند، به شدت برای ایجاد ارتباط با گروه همسالان از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی انگیزه داشتند. زنان احتمالاً از عزت نفس جمعی مثبت بالا، استفاده کلی بیشتر و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی برای برقراری ارتباط با همسالان برخوردار بودند. عزت نفس جمعی منفی با جبران خسارت اجتماعی در ارتباط است و نشان می‌دهد که افرادی که نسبت به گروه اجتماعی خود احساس منفی می‌کنند، از شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان گزینه‌ای برای برقراری ارتباط با سایر اعضای گروه استفاده می‌نمایند. و نتایج نشان داد که این عزت نفس جمعی منفی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی برای جبران خسارت‌های اجتماعی، احتمالاً در مردان بیشتر از زنان بوده است.

شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای برقراری ارتباط با قابلیت‌ها و امکانات

1. Chou & Lim

2. Joinson

3. Baker

خود نه تنها تأثیر عمیقی بر جنبه‌های اجتماعی کاربران در جوامع گوناگون داشته، بلکه در زمینه‌های مختلفی همچون آموزش و پرورش، پزشکی، تجارت و قانون کاربرد فراوانی یافته است. گرچه پیشرفت تکنولوژی و ارتباطات و به دنبال آن استفاده از اینترنت در اشکال مختلف، مثبت می‌باشد، اما استفاده بیش از حد از آن جوانب منفی را به دنبال داشته است؛ به‌ویژه اینکه امروزه استفاده از اینترنت به یکی از گزینه‌های اوقات فراغت نوجوانان و جوانان جامعه تبدیل شده است. در این میان جوانان و نوجوانان جزء اولین اقشاری هستند که نسبت به تکنولوژی‌های جدید اقبال و اشتیاق نشان داده و جذب آنها می‌شوند. روند استفاده از اینترنت و به خصوص رسانه‌های اجتماعی اخیراً به شدت افزایش یافته است. وسایل نوین ارتباطی و اطلاعاتی تغییراتی را در برداشت‌های فرد به وجود می‌آورند و هویت‌ها را در وضعیت تازه‌ای قرار می‌دهند که با گذشته متفاوت و حتی گاهی مغایر آن است.

بحران هویت ناشی از شرایط جدید فضای دو جهانی شده کنونی است. از مهم‌ترین عوامل بروز بحران هویت در جوامع فعلی، گسترش صنعت ارتباطات و به ویژه فضای مجازی اینترنت و شبکه‌های اجتماعی سایبری می‌باشد. اینترنت و شبکه‌های اجتماعی که آزادترین محیطی است که بشر تا به امروز با آن مواجهه بوده، منابع هویت‌ساز سنتی و معمول در جوامع را تضعیف و کارکرد آنها را با دشواری روبه‌رو کرده است (معمار، عدلی‌پور و خاکسار، ۱۳۹۱، ص ۱۵۷).

نظر به جدید بودن پژوهش حاضر و تلوّیحات نظری و عملی، به نظر می‌رسد، انجام این پژوهش حائز اهمیت باشد. نگاهی به آمار روزافزون اعتیاد و گرایش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، به خصوص اشاعه‌ی آن در بین نوجوانان نشان می‌دهد نسل جوان که باید در جهت سازندگی و پیشرفت جامعه مشارکت داشته باشد، در دام اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی هدر می‌رود. از این‌رو بر پایه تحقیقات انجام گرفته و مبانی نظری موجود، این پژوهش گرایش به میزان استفاده از اینترنت افراد را به تفکیک سبک هویت می‌سنجد و نتیجه آن می‌تواند پیش‌بینی کند که کدام دسته از افراد، احتمالاً گرایش بیشتری به میزان استفاده از اینترنت را دارند و از سوی دیگر کدام دسته از افراد در برابر گرایش به میزان استفاده از اینترنت، از خود واکنشی نشان نمی‌دهند.

آشکار است که نتایج این تحقیق می‌تواند از نظر عملی راهگشای شناخت جامع‌تری از عوامل گرایش دانش‌آموزان به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در جامعه موردنظر باشد و راهکارهای سازنده‌تری را برای جلوگیری از اشاعه‌ی گرایش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی

مجازی در بین دانش‌آموزان پیشنهاد نماید و همچنین نتایج این پژوهش می‌تواند مبنایی برای آموزش صحیح خانواده‌ها، معلمان و دانش‌آموزان جهت پیشگیری از گرایش به اعتیاد و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانش‌آموزان باشد. در این راستا پژوهش حاضر درصدد پیش‌بینی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس سبک‌های هویت در دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم شهر قم می‌باشد.

۳. فرضیه پژوهش

سبک‌های هویت (اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم - اجتنابی، تعهد) می‌تواند میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی را در دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم شهر قم پیش‌بینی کند.

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت، کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع همبستگی چند متغیره بوده که به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر قم در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ به تعداد ۲۱۹۴۰ نفر بود که با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۳۵۸۴ نفر مشخص گردیدند و برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد و تعداد ۳۴۷ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right)} \Rightarrow n = \frac{\frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{3584} \left(\frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2} - 1 \right)} = 347$$

۴-۱. ابزار اندازه‌گیری متغیرها

در ابتدا متغیرهای جمعیت‌شناختی (رشته، معدل و پایگاه اقتصادی) مورد بررسی قرار گرفت (فرزانه و فلاحی، ۱۳۹۴) و مشخص شد، تعداد ۴۷/۶ درصد رشته تجربی، ۲/۳ درصد رشته ریاضی فیزیک و ۵۰/۱ درصد رشته علوم انسانی بودند. ۱/۷ درصد معدل کم‌تر از ۱۵، ۲۵/۶ درصد معدل بین ۱۵ تا ۱۷ و ۷۲/۶ درصد معدل بین ۱۸ تا ۲۰ داشتند. ۲۱/۳ درصد پایگاه اقتصادی - اجتماعی بالا، ۴۹/۶ درصد پایگاه اقتصادی - اجتماعی متوسطه، ۲۹/۱ درصد پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین داشتند.

سپس برای سنجش متغیرهای تحقیق، از پرسشنامه بسته‌پاسخ سبک‌های هویت برزونسکی

(۱۹۹۲) در قالب ۴۰ سوال و نمره سبک‌های هویت با استفاده از جمع نمرات چهار سبک هویت (اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم-اجتنابی، تعهد) محاسبه شد. پرسشنامه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی که توسط حجازی و همکاران (۱۳۹۵) اعتبارسنجی شده بود، در ۳۰ آیتم طراحی شده و نمره میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی جمع دو مؤلفه (میزان استفاده دانش‌آموزان از شبکه‌های اجتماعی و نگرش نسبت به شبکه‌های اجتماعی) در نظر گرفته شد. طیف پاسخ‌دهی دو پرسشنامه به صورت مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت است. جهت سنجش روایی پرسشنامه‌ها از روایی محتوایی و صوری استفاده شد که مورد تایید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه‌ها با روش ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. آلفای کرونباخ برای متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق و کل سوالات پرسشنامه‌ها از آستانه ۷۰ درصد بالاتر بوده که حاکی از پایایی مناسب سوالات دو پرسشنامه است و می‌توان گفت ابزار پژوهش از پایایی لازم برخوردار است. در جدول شماره ۱ خلاصه‌ای از اجزای پرسشنامه‌ها و آلفای کرونباخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱- پایایی پرسشنامه‌ها براساس محاسبه آلفای کرونباخ

متغیر	آلفای کرونباخ تک تک متغیرها	آلفای کرونباخ کل سوالات
سبک اطلاعاتی	۰/۷۸	
سبک هنجاری	۰/۸۱	۰/۸۳
سبک سردرگم-اجتنابی	۰/۸۵	
تعهد	۰/۷۶	
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۰/۸۸	۰/۹۱
نگرش نسبت به شبکه‌های اجتماعی	۰/۸۱	

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار (۲۶) SPSS و دو سطح آمار توصیفی (درصد، میانگین، انحراف معیار و ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون) و استنباطی (آزمون t، تحلیل واریانس و رگرسیون چند متغیره) استفاده شد.

۵. یافته‌ها

یافته‌ها نشان داد که میانگین نمرات سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم-اجتنابی و تعهد در بین دانش‌آموزان مورد مطالعه، از حد متوسط بالاتر است (جدول ۲). بالاترین میانگین مربوط به سبک هویت هنجاری (۳/۷۸) و پایین‌ترین آن مربوط به تعهد (۳/۲۶) است.

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار سبک‌های هویت دانش‌آموزان

متغیر	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری
سبک اطلاعاتی	۳/۶۳	۰/۵۰	۲۳/۳۷	۰/۰۰۰
سبک هنجاری	۳/۷۸	۰/۵۷	۲۵/۶۷	۰/۰۰۰
سبک سردرگم-اجتنابی	۳/۳۴	۰/۵۱	۱۲/۴۹	۰/۰۰۰
تعهد	۳/۲۶	۰/۳۲	۱۵/۲۰	۰/۰۰۱
کل	۳/۳۹	۰/۳۱	۲۲/۵۲	۰/۰۰۰

همچنین یافته‌ها نشان داد که میانگین نمرات مولفه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان از حد متوسط بالاتر است (جدول ۳). میانگین نمرات مولفه نگرش آنان نسبت به شبکه‌های اجتماعی و نیز میانگین کل میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در حد متوسط می‌باشد.

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان

متغیر	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۳/۰۵	۰/۷۴	۱۳/۹۱	۰/۰۰۰
نگرش نسبت به شبکه‌های اجتماعی	۲/۶۴	۰/۷۵	۳/۴۶	۰/۰۰۱
کل	۲/۸۴	۰/۶۶	۹/۷۷	۰/۰۰۰

ضریب همبستگی پیرسون بین سبک‌های هویت (اطلاعاتی، سردرگم-اجتنابی، تعهد) و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بین دانش‌آموزان در سطح معناداری $p=0/000$ مثبت و معنادار می‌باشد. ضریب همبستگی پیرسون بین سبک هویت هنجاری و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بین دانش‌آموزان در سطح معناداری $p=0/000$ معکوس و معنادار است (جدول ۴).

جدول ۴- ضریب همبستگی بین سبک‌های هویت و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان

متغیرها	۱	۲	۳	۴
اطلاعاتی	-			
هنجاری	۰/۴۹۳**	-		
سردرگم-اجتنابی	۰/۱۹۰**	۰/۲۷۰**	-	
تعهد	۰/۳۴۹**	۰/۲۳۳**	۰/۳۶۵**	-
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۰/۰۷۵*	-۰/۱۹۰**	۰/۲۰۵**	۰/۱۲۵*

معناداری در سطح ۰/۰۱**

معناداری در سطح ۰/۰۵*

داده‌های مندرج در جدول ۵ نشان می‌دهد که مقدار F محاسبه شده با ۴ و ۳۴۲ درجه آزادی در سطح تشخیص ($\alpha = 0/01$) از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر است. لذا، بین سبک‌های هویت و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان رابطه چندگانه معنی‌داری وجود دارد ($P=0/000$).

جدول ۵- خلاصه رگرسیون چندگانه بین سبک‌های هویت و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان

ضریب همبستگی چندگانه (r)	ضریب تعیین (r^2)	F	سطح معناداری
۰/۴۹۵	۰/۲۴۵	۱۱/۲۳۷	۰/۰۰۰

همچنین ضریب همبستگی چندگانه بین سبک‌های هویت و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان ۰/۴۹۵ و ضریب تعیین اصلاح شده ۰/۲۴۵ است. بنابراین، ۲۴/۵ درصد از تغییرات مربوط به واریانس سبک‌های هویت (اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم - اجتنابی، تعهد) تحت تأثیر مولفه‌های میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی است (جدول ۵).

جدول ۶- رابطه بین سبک‌های هویت و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان

شاخص‌ها متغیرها	β	$eta\beta$	t_{ob}	p
مقدار ثابت	۲/۳۸۱	-	۶/۱۴۷	۰/۰۰۰
سبک هویت اطلاعاتی	۰/۲۳۶	۰/۱۲۷	۱/۴۴۶	۰/۰۰۰
سبک هویت هنجاری	-۰/۳۱۳	-۰/۲۶۸	-۴/۴۸۳	۰/۰۰۵
سبک هویت سردرگم	۰/۳۱۸	۰/۲۴۳	۴/۳۵۵	۰/۰۰۰
تعهد	۰/۲۲۰	۰/۱۰۷	۱/۸۷۲	۰/۰۰۲

براساس داده‌های جدول شماره ۶، ضرایب بتا بین سبک هویت اطلاعاتی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۰/۲۳۶، بین سبک هویت سردرگم و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۰/۳۱۸، بین تعهد و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۰/۲۲۰ است که همگی معنادار هستند ($P=0.000$). ولی ضریب بتا بین سبک هویت هنجاری و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی -۰/۳۱۳ است که از نظر آماری معنی‌دار نیست. مدل پیش‌بینی را می‌توان به صورت زیر نشان داد:

$$Y = 2/381 + 0/236X_1 + (-0/313)X_2 + 0/318X_3 + 0/220X_4$$

اما مقایسه بین سبک هویت اطلاعاتی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دانش‌آموزان

براساس مشخصات دموگرافیک آزمون تحلیل واریانس (MANOVA) نشان داد که F مشاهده شده در سطح ۰/۰۵ تفاوت معناداری دارد و در دانش‌آموزان رشته علوم انسانی بیشتر از رشته ریاضی فیزیک بوده و همچنین در معدل کم‌تر از ۱۵ بیشتر از معدل بین ۱۸ تا ۲۰ است و در دانش‌آموزان با پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین کم‌تر از دانش‌آموزان با پایگاه اقتصادی - اجتماعی بالا می‌باشد.

۶. نتیجه‌گیری

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، پایگاه یا مجموعه پایگاه‌هایی هستند که امکانی فراهم می‌آورند تا کاربران بتوانند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و دیگران هم این افکار و فعالیت‌ها را با آنان سهیم شوند. در واقع شبکه‌های اجتماعی برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی در فضای مجازی طراحی شده‌اند. این اشتراک هویت اجتماعی مجازی را برای افراد ایجاد کرده است که در کنار سایر ابعاد هویتی افراد، هویت آنها را شکل می‌دهد.

یافته‌ها نشان داد که میانگین نمرات سبک‌های هویت (اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم - اجتنابی و تعهد) در بین دانش‌آموزان ۳/۳۹ بود که نشانگر این است میانگین نمرات سبک‌های هویت از حد متوسط بالاتر می‌باشد. میانگین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان ۲/۸۴ بوده و بیانگر آن است که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی توسط دانش‌آموزان در حد متوسط است. نتایج تحقیق با یافته‌های پژوهش فرزانه و فلاحی (۱۳۹۴) که نشان دادند میانگین گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره دوم شهر بابل در حد متوسط رو به بالا است، همسو می‌باشد.

از طرفی یافته‌ها نشان داد که بین سبک‌های هویت (اطلاعاتی، سردرگم - اجتنابی، تعهد) و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بین دانش‌آموزان دختر متوسطه شهر قم رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین سبک هویت هنجاری و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بین دانش‌آموزان، رابطه معکوس و معناداری مشاهده شد. ۲۴/۵ درصد از تغییرات مربوط به واریانس سبک‌های هویت (اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم - اجتنابی، تعهد) تحت تأثیر مولفه‌های میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های پژوهش جلالی‌زاده (۱۳۹۷) که دریافتند سبک‌های هویت و سبک‌های دلبستگی و مولفه‌های آن‌ها با میزان گرایش به استفاده از اینترنت در بین دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه شهر میناب رابطه معنی‌داری دارند، همچنین با یافته‌های پژوهش رضایی (۱۳۹۵) که نشان داد بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و متغیر

هویت دینی دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان سرپل ذهاب رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار وجود دارد، با یافته‌های پژوهش جمشیدی و سروق (۱۳۹۴) که دریافتند بین سبک هویت اطلاعاتی و هنجاری با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی، معنی‌دار و بین سبک هویت سردرگم - اجتنابی و اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان دبیرستان‌های غیردولتی شیراز رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد، همچنین با یافته‌های پژوهش حکیمی (۱۳۹۰) که نشان داد فیسبوک توانسته است نقش عمده‌ای در بازنمایی هویت کردها در جهان داشته باشد و از این راه به یافتن دوستان و هم‌فکران کرد و غیرکرد کمک شایانی کرده است، با یافته‌های پژوهش صبوری و آذرگون (۱۳۹۲) که نشان دادند بین هویت جهانی با میزان استفاده از فیسبوک رابطه وجود دارد، همسو است. از طرف دیگر یافته‌های این پژوهش با یافته‌های پژوهش مانسنز و همکاران^۱ (۲۰۱۷م) که به این نتیجه رسیدند که اعتیاد به اینترنت، بازی‌های آنلاین و رسانه‌های اجتماعی با یکدیگر ارتباط دارند و نیز با یافته‌های شیونن^۲ (۲۰۱۵م) که به این نتیجه رسید مصرف رسانه با مسائل هویتی جوانان در جنبه سبک‌ها و زمینه‌های زندگی ارتباط دارد و با یافته‌های پژوهش چو و لیم^۳ (۲۰۱۰م) که نشان دادند هویت در میان قشر دانشجو با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه دارد، با یافته‌های پژوهش باکر^۴ (۲۰۰۶م) که دریافت ارتباط با اعضای گروه همسالان مهم‌ترین انگیزه برای استفاده از سایت‌های شبکه اجتماعی بوده است، همسو است.

از طرفی با مقایسه بین سبک هویت اطلاعاتی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی براساس مشخصات دموگرافیک مشخص شد دانش‌آموزان رشته علوم انسانی بیشتر از رشته ریاضی فیزیک بوده و همچنین در معدل کم‌تر از ۱۵، بیشتر از معدل بین ۱۸ تا ۲۰ است و در دانش‌آموزان با پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین، کم‌تر از دانش‌آموزان با پایگاه اقتصادی - اجتماعی بالا می‌باشد. نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های پژوهش کنعانی و همکاران (۱۳۹۶) که نشان دادند دختران در معرض دگرگونی‌های هویتی بیشتری در اثر استفاده از رسانه‌ها قرار دارند و نیز با پژوهش فرزانه و فلاحتی (۱۳۹۴) که نشان دادند میانگین گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانش‌آموزان

1. Mansons & et al.

2. Sihvonen

3. Chou & Lim

4. Baker

دختر متوسطه دوره دوم شهر بابل با پایگاه اقتصادی- اجتماعی پایین، کم‌تر از دانش‌آموزان با پایگاه اقتصادی- اجتماعی بالا است، تقریباً هم‌سواست.

در مجموع باید گفت که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی برای افرادی که دارای انواع سبک‌های هویتی هستند، با انگیزه‌های مرتبط با هویت و شخصیتشان صورت می‌گیرد، به‌طوری که افراد با سبک هویت هنجاری به شکل منفی و معناداری و افراد با سبک هویت سردرگم-اجتنابی به شکل مثبت و معناداری از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. به‌طور کلی از میان متغیر پیش‌بین، وضعیت هویت اطلاعاتی به‌طور منفی و سبک هویت سردرگم به‌طور مثبت و معنی‌دار گرایش به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی را تبیین می‌کنند.

۷. پیشنهادها

امروزه با استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، امکان بهره‌گیری از انبوهی از اطلاعات در کم‌ترین زمان ممکن و برقراری ارتباط گفتاری، نوشتاری و دیداری با هزینه‌ای نسبتاً کم فراهم آمده است و بخش عظیمی از انسان‌ها و به ویژه جوانان و نوجوانان در معرض پیامدهای آن قرار گرفته‌اند. هویت مبنا و معنای گذشته خود را از دست داده و شدت و دامنه تغییرات هویتی در نسل‌های جدید به حدی است که در برخی موارد چالش‌ها و بحران‌های هویتی را پدید آورده است. تعدد مراجع و کانال‌های ارتباطی و تنوع ارزشی و فرهنگی کسانی که فرد با آنها در تعامل قرار می‌گیرد، شخص را دچار سرگشتگی و هویت شخصی او را دستخوش ضعف و عدم انسجام می‌کند. لیکن استفاده غیر آسیب‌زا و سازنده از اینترنت نیاز به آموزش و بلوغ فکری و اجتماعی دارد. در این راستا راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- تقویت و غنی‌سازی برنامه‌های اوقات فراغت گروهی برای نوجوانان به منظور فراهم آمدن زیرساخت‌های فرهنگی برای کنترل فضای مجازی

- برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت آگاه‌سازی و ارتقاء خودباوری، خودشناسی و خودیاری برای نوجوانان در مدارس

- طراحی اینترنت یا اینترنت ملی مناسب با فرهنگ ملی جهت کنترل فضای مجازی

- گنجاندن محتوای آموزشی مناسب (سبک زندگی، تفکر انتقادی و سواد رسانه‌ای) و نیز اهمیت شبکه‌های اجتماعی مجازی در کتب درسی

منابع

۱. اسلامی، م. (۱۳۹۱). بررسی شبکه‌های اجتماعی و تأثیرات آن بر ابعاد مختلف زندگی. در: نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید. تهران: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی.
۲. برک، ل. ا. (۱۳۹۸). روانشناسی رشد. ترجمه س. ی. محمدی. تهران: ارسباران، ج ۲.
۳. جلالی، م. م. (۱۳۹۵). آشنایی با شبکه‌های اجتماعی: فرصت‌ها و تهدیدات. شاهرود: دانشگاه صنعتی شاهرود.
۴. جلالی‌زاده، م. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین سبک‌های هویت و دلبستگی با میزان گرایش به استفاده از اینترنت در بین دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه شهر میناب. در: تهران: پنجمین همایش علمی پژوهشی از نگاه معلم.
۵. جمشیدی، م.؛ سروقد، س. (۱۳۹۴). نقش میانجی سبک‌های هویت در رابطه بین تمایز یافتگی خود و اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان دبیرستان‌های غیردولتی شیراز. روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۲۰: ۳۷-۵۴.
۶. حجازی، ا.؛ نامداری، و.؛ قاسمی، م.؛ مقدم‌زاده، ع. (۱۳۹۵). طراحی و ساخت ابزار میزان و نگرش با استفاده از شبکه‌های اجتماعی و بررسی رابطه آن با عملکرد تحصیلی. پژوهش در یادگیری/آموزشگاهی و مجازی، ۴(۱۵): ۶۵-۷۸.
۷. حکیمی، ر. (۱۳۹۰). نقش شبکه‌های اجتماعی بر هویت (مطالعه موردی فیسبوک و کاربران کرد). رسانه، ۱: ۱-۱۵.
۸. رحیمی‌نژاد، ع.؛ برجعلی‌لو، س.؛ یزدانی ورز، م.؛ ج.؛ فراهانی، ح.؛ امانی، ح. (۱۳۹۱). اثر سبک‌های هویت بر افسردگی، اضطراب و استرس دانشجویان: نقش واسطه‌ای تعهد هویت، روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۲(۹): ۱۵-۱.
۹. رضایی، ع. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تعلق هویت دینی دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان سرپل ذهاب. دانش/انتظامی، ۷(۲۷): ۴۵-۲۱.
۱۰. رضائی، م.؛ شبیری، س. م. (۱۳۹۶). تأثیر کاربرد شبکه‌های اجتماعی بر ارتقای رفتار گردشگری حامی محیط زیست. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۶(۱۲): ۵۳-۲۸.
۱۱. سیاح طاهری، م. ح. (۱۳۹۵). حقیقت مجازی. تهران: انتشارات مرکز ملی فضای مجازی.
۱۲. صادقیان، ع. (۱۳۸۴). تأثیر اینترنت بر کودکان و نوجوانان. مجله الکترونیکی نما، ۴: ۷-۲۸.
۱۳. صبوری خسروشاهی، ح.؛ آذرگون، ن. (۱۳۹۲). فضای مجازی و هویت جهانی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی). مطالعات راهبردی، ۴(۱۰): ۲۸-۱.
۱۴. طباطبایی، ن.؛ طباطبایی، س. ش.؛ کاکایی، ی.؛ محمدی‌آریا، ع. (۱۳۹۰). رابطه سبک‌های هویت و مسئولیت‌پذیری با پیشرفت تحصیلی نوجوانان ۱۸-۱۵ ساله شهر تهران. رفاه/اجتماعی، ۱۲(۴۴): ۴۲-۲.
۱۵. فرزانه، س.؛ فلاحتی شهاب‌الدینی، ر. (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی. مشارکت و توسعه اجتماعی، ۱(۱): ۲۲-۱.
۱۶. کاستلز، م. (۱۳۸۵). عصر ارتباطات و پایان هزار. ترجمه ن. موفقیان. تهران: انتشارات علمی-فرهنگی، ج ۱.
۱۷. کنعانی، ا. م.؛ حمیدی‌فر، م.؛ قربانی، ا. (۱۳۹۶). تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر هویت جنسیتی مادران و دختران شهر رشت. توسعه اجتماعی، ۱۱(۳): ۹۷-۱۲۸.
۱۸. معمار، ث.؛ عدلی‌پور، ص.؛ خاکسار، ف. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱(۴): ۱۷۶-۱۵۵.
۱۹. مولایی، م.؛ جانی، س. (۱۳۹۴). رابطه اعتیاد به اینترنت با گرایش نوجوانان به جنس مخالف، رفتارهای جنسی، الککل، خشونت، چت و هک. مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، ۱۹(۶): ۳۴۲-۳۳۴.
۲۰. نصرتی، م. (۱۳۹۱). جشن جهانی شبکه‌های اجتماعی. روزنامه اعتماد، ۲۴۳۱: ۹.

21. Adams, G.R.; Munro, B.; Doherty-Poirer, M.; Munro, G.; Peterson, A. & Edwards, J. (2001). Diffuse-avoidance, normative, and informational identity styles: Using identity theory to predict mal adjustment. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1: 307-312.
22. Baker, J.K. (2006). **The Impact of Attachment Style on Coping Strategies, Identity Development and The Perception of Social Support**. Master of Arts thesis. University of Canterbury.
23. Berzonsky, D.M. (2008). Identity formation: The role of identity process in style and cognitive processes. *Personality and Individual Differences*, 44: 645-655.
24. Berzonsky, M.D. & Ferrari, J.R. (1996). Identity orientation and decisional strategies. *Personality and Individual Differences*, 20: 597-606.
25. Berzonsky, M.D. & Kuk, L. (2000). Identity status, identity processing style, and the transition to university. *Journal of Adolescent Research*, 15: 81-98.
26. Berzonsky, M.D. & Kuk, L. (2005). Identity style, psychosocial maturity, and academic performance. *Personality and Individual Differences*, 39: 235-247.
27. Berzonsky, M.D. (1990). Self-construction over the life span: A process perspective on identity formation. *Advances in Personal Construct Psychology*, 1: 155-186.
28. Berzonsky, M.D. (2004). Identity processing style, self-construction, and personal epistemic assumptions: A social cognitive perspective. *European Journal of Developmental Psychology*, 1: 303-315.
29. Boyd, D.M. & Ellison, N.B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 636: 760-730.
30. Chou, A. & Lim, B. (2010). A framework for measuring happiness in online social network. Illinois state university. *Issues in Information Systems*, 11(1): 198-203.
31. Dollinger, S.J. & Dollinger, S.M.C. (1997). Individuality and identity exploration: Anautophotographic study. *Journal of Research in Personality*, 31: 337-354.
32. Erikson, E.H. (1968). **Identity: Youth and crisis**. New York: Norton.
33. Joinson, A.N. (2008). **Looking at, looking up or keeping up whit people? motives and use of Facebook, proceedings of ACM CHI 2008**. In: Conference on Human Factors in Computing Systems. New York: University of Bath.
34. Monacis, L.; Palo, V.; Griffiths, M.D. & Sinatra, M. (2017). Exploring Individual Differences in Online Addictions: the Role of Identity and Attachment. *Int J Ment Health Addiction*, 15(4): 853-868.
35. Sihvonen, J. (2015). Media Consumption and the Identity Projects of the Young. *Young Journal*, 2: 171-189.

References

1. Adams, G.R.; Munro, B.; Doherty-Poirer, M.; Munro, G.; Peterson, A. & Edwards, J. (2001). Diffuse-avoidance, normative, and informational identity styles: Using identity theory to predict mal adjustment. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1: 307-312.

2. Baker, J.K. (2006). **The Impact of Attachment Style on Coping Strategies, Identity Development and The Perception of Social Support**. Master of Arts thesis. University of Canterbury.
3. Berzonsky, D.M. (2008). Identity formation: The role of identity process in style and cognitive processes. *Personality and Individual Differences*, 44: 645-655.
4. Berzonsky, M.D. & Ferrari, J.R. (1996). Identity orientation and decisional strategies. *Personality and Individual Differences*, 20: 597-606.
5. Berzonsky, M.D. & Kuk, L. (2000). Identity status, identity processing style, and the transition to university. *Journal of Adolescent Research*, 15: 81-98.
6. Berzonsky, M.D. & Kuk, L. (2005). Identity style, psychosocial maturity, and academic performance. *Personality and Individual Differences*, 39: 235-247.
7. Berzonsky, M.D. (1990). Self-construction over the life span: A process perspective on identity formation. *Advances in Personal Construct Psychology*, 1: 155-186.
8. Berzonsky, M.D. (2004). Identity processing style, self-construction, and personal epistemic assumptions: A social cognitive perspective. *European Journal of Developmental Psychology*, 1: 303-315.
9. Boyd, D.M. & Ellison, N.B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 636: 760-730.
10. Burke, L.E. (2019). **Developmental Psychology**. Translated by S.Y. Mohammadi. Tehran: Arasbaran, Vol.2. [In Persian]
11. Castells, M. (2006). **The Age of Communication and the End of a Thousand**. Translated by N. Mofaghian. Tehran: Scientific-Cultural Publications, Vol.1. [In Persian].
12. Chou, A. & Lim, B. (2010). A framework for measuring happiness in online social network. Illinois state university. *Issues in Information Systems*, 11(1): 198-203.
13. Dollinger, S.J. & Dollinger, S.M.C. (1997). Individuality and identity exploration: Anautophoto graphic study. *Journal of Research in Personality*, 31: 337-354.
14. Erikson, E.H. (1968). **Identity: Youth and crisis**. NewYork: Norton.
15. Farzaneh, S. & Falahati Shahab al-Dini, R. (2015). Investigation of social factors affecting the tendency to virtual social networks. *Social Participation and Development*, 1(1): 1-22. [In Persian]
16. Hakimi, R. (2011). The Role of Social Networks on Identity (A Case Study of Facebook and Kurdish Users). *Media*, 1: 1-15. [In Persian]
17. Hejazi, A.; Namdari, V.; Qasemi, M. & Moghadamzadeh, A. (2016). Designing and constructing tools of scale and attitude using social networks and examining its relationship with academic performance. *Quarterly Journal of Research in School and Virtual Learning*, 4(15): 65-78. [In Persian]
18. Islami, M. (2012). **A Study of Social Networks and Its Impacts on Different Dimensions of Life**. In: The First National Congress on Cyberspace and Emerging Social Aspirations. Tehran: Ministry of Labor Cooperation and Social Welfare. [In Persian]
19. Jalalizadeh, M. (2016). **Getting to Know Social Media: Opportunities and Threats**.

- Shahroud: Shahroud University of Technology. [In Persian]
20. Jalalizadeh, M. (2018). **Investigating the relationship between identity styles and attachment with the tendency to use the Internet among high school students in Minab**. In: Tehran: The fifth scientific research conference from the teacher's point of view. [In Persian]
 21. Jamshidi, M. & Sarvghad, S. (2015). The mediating role of identity styles in the relationship between self-differentiation and Internet addiction of non-governmental high school students in Shiraz. *Psychological methods and models*, 20: 37-54. [In Persian]
 22. Joinson, A.N. (2008). **Looking at, looking up or keeping up whit people? motives and use of Facebook, proceedings of ACM CHI 2008**. In: Conference on Human Factors in Computing Systems. New York: University of Bath.
 23. Kanaani, M.A.; Hamidifar, M. & Ghorbani, A. (2017). The effect of social media on the gender identity of mothers and daughters in Rasht. *Social Development Quarterly*, 11(3): 128-197. [In Persian]
 24. Memar, S.; Adlipour, S. & Khagsar, F. (2012). Virtual Social Networks and Identity Crisis. *Social Studies and Research in Iran*, 1(4): 176-155. [In Persian]
 25. Molaei, M. & Johnny, S. (2015). The Relationship between Internet Addiction and Adolescents' Tendency to the Opposite Sex, Sexual Behaviors, Alcohol, Violence, Chatting and Hacking. *Journal of Kermanshah University of Medical Sciences*, 19(6): 342-334. [In Persian]
 26. Monacis, L.; Palo, V.; Griffiths, M.D. & Sinatra, M. (2017). Exploring Individual Differences in Online Addictions: the Role of Identity and Attachment. *Int J Ment Health Addiction*, 15(4): 853- 868.
 27. Nusrati, M. (2012). Global celebration of social networks. *Etemad newspaper*, 2431: 9. [In Persian]
 28. Rahimi Nejad, A.; Borjali, S.; Yazdani Varzaneh, M.J.; Farahani, H. & Amani, H. (2012). The Effect of Identity Styles on Depression, Anxiety and Stress in Students: The Mediating Role of Identity Commitment. *Psychological Methods and Models*, 2(9): 15-1. [In Persian]
 29. Rezaei, A. (2016). Investigating the relationship between the use of virtual social networks and belonging to the religious identity of students of Payame Noor University in Sarpol-e Zahab. *Disciplinary knowledge*. 7(27): 45-21. [In Persian]
 30. Rezaei, M. & Shubbiri, S.M. (2017). The effect of using social networks on promoting environmentally friendly tourism behavior. *Journal of Tourism Planning and Development*, 6(12): 53-28. [In Persian]
 31. Sabouri Khosroshahi, H. & Azargun, N. (2013). Cyberspace and Global Identity (Case Study: Students of Islamic Azad University). *Quarterly Journal of Strategic Studies*. 4(10): 28-1. [In Persian]
 32. Sadeghian, A. (2005). The impact of the Internet on children and adolescents. *Nama Electronic Magazine*. 4: 7-28. [In Persian]
 33. Sayyah Taheri, M.H. (2016). **Virtual Truth Book**. Tehran: National Cyberspace Center Publications. [In Persian]

34. Sihvonen, J. (2015). Media Consumption and the Identity Projects of the Young. *Young Journal*, 2: 171-189.
35. Tabatabai, N.; Tabatabai, S.S.; Kakai, Y. & Mohammadi Aria, A. (2011). The Relationship between Identity Styles and Responsibility with Academic Achievement of 15-18 Years Old Adolescents in Tehran. *Social Welfare Quarterly*, 12(44): 42-2. [In Persian]

استناد به این مقاله

DOI: 10.22091/stim.2020.6037.1455

جعفری، فاطمه؛ بهرامی، سوسن؛ جعفری هرندی، رضا (۱۴۰۰). پیش‌بینی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی براساس سبک‌های هویت در دانش‌آموزان شهر قم. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۷(۳): ۲۱۹-۲۴۲.